

Миланка Бабић Вукадинов

milabv@gmail.com

Библиотека града Београда

УДК: 027.022(497.11Београд)

DOI: 10.7251/BSCSR1908014B

ЗАВИЧАЈНИ И ПОСЕБНИ ФОНДОВИ - СПОЈ ТРАДИЦИЈЕ И САВРЕМЕНИХ ТОКОВА У БИБЛИОТЕКАМА на примеру Библиотеке града Београда

Сажетак: Фонд старе и ретке књиге и књига о Београду – Завичајног одељења Библиотеке града Београда од 1929. године прикупља, чува и даје на коришћење књижне и некњижне збирке библиотечког материјала посвећеног српској престоници.

Делатности библиотекара у Завичајном одељењу БГБ обухватају између осталог и програме као што су изложбе и промоције књига завичајне тематике, затим издавачку делатност, као и сталну медијску презентацију грађа.

Нове технологије 21. века доносе и нове корисничке приступе библиотечкој грађи, сада доступној и на Дигиталној Библиотеци града Београда. Посредством интернета фондови књижног и некњижног библиотечког материјала посвећеног Београду постају читљиви и видљиви широм планете. У времену које долази несумњиво да ће дигитални извори постајати доминантни, што већ сада вишеструко умножава број корисника библиотечког блага које сакупљамо и чувамо деценијама у Библиотеци града Београда.

Кључне речи: Завичајно одељење Библиотеке града Београда; изложбе - Завичајно одељење Библиотеке града Београда; дигитални читаоци - Завичајно одељење Библиотеке града Београда.

Увод

„Где је људима завичај?

Тамо где други људи око њих разумеју до краја и до дна шта они кажу, до последњег спољног и унутрашњег трепета језичког разумеју и шта је онима драго и шта их боли.

Где год се проспе реч која се до дна и до краја разуме, тамо ће бити завичај и живот.“ Исидора Секулић, *Српски народни језик*.

„Појам завичаја везан за библиотечку грађу нема ни тематских ни хронолошких граница, ту су подједнако важни прошлост и садашњост, дакле, културна, историјска, друштвена, политичка и свака друга перспектива изучавања "датог места". "Дато место" може имати и променљиве границе у зависности од његовог положаја током историје унутар политичких и државних целина.“¹

Значај завичајне грађе, оног што су људи стварали на и о једном географско-политичком подручју², протоком времена растао је у тој мери да су почеле да се оснивају и засебне збирке, колекције, одељења.³... У време глобализације, а то је почело у последњој четвртини 20. века, јавне библиотеке су све више личиле једна на другу, њихови фондови су се највећим делом преклопили, да, оно по чему се међусобно разликују, су завичајни фондови.⁴

Завичајни фонд, као део националног фонда за одређену средину, мора бити комплетан и мора да сачува штампани библиотечки материјал и друге носиоце информација у првобитном облику, да би се обезбедили извори за многострука изучавања материјалне и духовне културе завичаја. Формиран, срећен и обрађен завичајни

¹ Мирјана Анђелковић: *Доступност библиотечког материјала завичајних збирки у матичним народним библиотекама у Библиотекарство-традиција и промене: XIII скупштина Савеза друштава библиотечких радника Југославије, Аранђеловац, мај 1990*; Београд: Савез друштава библиотечких радника Југославије, 1990, стр. 98

² У стручној литератури се води полемика о томе шта је „завичај“ који је обавеза библиотека, музеја, архива да сакупљају, чувају, обрађују и дају на коришћење грађу настала у њему или о њему.

³ Први завичајни фонд формиран је у Енглеској у народној библиотеци Њукастла 1884. године

⁴ Александра Вранеш: *Дигитализација завичајних фондова у народним библиотекама*, Часопис *Глас библиотеке*, бр.14, 2007 Чачак: Градска библиотека *Владислав Петковић Дис*, стр. 5, 7-8)

фонд..представља основу за развој информационе делатности... незаменљив (је) извор информација свим политичким, друштвеним, образовним, културно-просветним органима и институцијама за (најразличитија) истраживања.⁵

Свест о улози и значају завичајних фондова као чувара завичајног, а самим тим и националног културеног блага, обавезује библиотеке и друштво у целини да успоставља и континуирано негује завичајне фондове⁶, што подразумева да прати савремене токове у библиотекарству, од чувања, обраде до презентације и дигитализације грађе.⁷

Завичајно одељење Библиотеке града Београда

Завичајно одељење Библиотеке града Београда је настало из фонда који се бавио прикупљањем књига и „сваковрсне грађе о Београду“, започет под окриљем Општине града Београда 1929. године, на иницијативу њеног потпредседника, др Милослава Стојадиновића.

Из овог библиотечког језгра, Фонда књига о Београду, временом израстале су установе: Библиотеке града Београда, Музеј града Београда и Историјски архив Београда.

Фонд књига о Београду Библиотеке и Музеја Општине града Београда (542 наслова), од самог свог настанка је био стручно обрађен по тада најсавременијим библиотечким

⁵ Десанка Стаматовић *Методско упутство за формирање и вођење завичајних фондова у општинским библиотекама*, Заједница библиотека, бр. 2. 1982, стр.66-67

⁶ Александра Вранеш: *Дигитализација завичајних фондова у народним библиотекама*, Часопис *Глас библиотеке*, бр. 14, 2007 Чачак: Градска библиотека *Владислав Петковић Дис*, стр. 7-8

⁷ Према истраживању Дејана Вукићевића у Србији су се спорадично јављали и раније, али седамдесетих година 20.века законски се регулише обавеза општина о оснивању завичајних фондова и тада масовније започиње рад на њиховом формирању, прикупљању и обрађивању грађе, која представља аутентични материјал за проучавање историје и културне историје једне области.

принципима о чему сведочи и сачувани *Каталог научне библиотеке о Београду и попис главних дела из комуналне науке* и то је први стручни каталог међуратне Југославије. Био је придодат уз први *Петогодишњи извештај Библиотеке и Музеја Општине града Београда*, 1934 године.⁸

Фонд књига о Београду, настао по узору на фондове посвећене историјату и комуналним делатностима великих европских градова, имао је изузетно активну улогу: давао је грађу научним посленицима, новинарима, јавним радницима и свим заинтересованим истраживачима богате историје Београда.

Данашњи фонд чува око 43.000 наслова књижне и некњижне библиотечке грађе чија је основна тема Београд или се српска престоница спомиње у неком значајнијем контексту. Обухваћена су књижевна и научна дела, наша и страна дела о граду, календари, дела о привредним, комуналним, урбанистичким и социјалним питањима, издања градских организација.⁹

Прикупљање грађе за Библиотеку града Београда започето је далеке 1929. године, када је у нашу кућу приспела и прва стара и ретка књига. Данас, девет деценија после прве принове старе и ретке књиге, Библиотека располаже фондом од 1110 наслова српских књига штампаних пре 1867. године и 91 насловом стране књиге штампане у XVII, XVIII и у првој половини XIX века.

⁸ [1929. до 1934. Петогодишњи извештај Библиотеке и Музеја Општине града Београда]. <http://dlibra.bgb.rs/dlibra/pubindex?dirids=7>, стр. /135–/146/ (преузето 05.10.2016)

⁹ Фонд чини прикупљена, сређена и обрађена штампана библиотечка грађа и други носиоци информација, који се својим садржајем односе на једну одређену географску, политичку, етничку, историјску, културну и економску средину. Завичајном фонду припада и грађа која је настала, која је објављена и штампана на територији завичаја, независно од места рођења ствараоца. (Десанка Стаматовић *Методско упутство за формирање и вођење завичајних фондова у општинским библиотекама*, Заједница библиотека, бр. 2. 1982, стр. 66)

Фонд старе и ретке књиге садржи издања штампана до 1918. године, и сабира књиге штампане у Београду и књиге штампане ван Београда (до 1918), али које се у значајној мери односе на Београд и Србију.

Колекција рукописа обухвата 543 рукописа, на приближно 4.000 страна и састоји се већим делом од преписке, књижевних дела, политичких и историјских списа, аутобиографија 19. века, као и рукописа писаца 20 века (на пример: Оскар Давичо).

У Картографској збирци Библиотеке града Београда су мапе које најбоље илуструју положај и знаменитост Белог града, његову славу, често помињану током векова у којима су приказани примерци отискивани са дрвореза, бакрорезних плоча и литографског камена. У колекцији је око 200 картографских докумената насталих од краја 16. века до половине 19. века, у све три основне штампарске технике, већином ручно колорисане. Најзначајнија је колекција Ристе Аћимовића, у којој су примерци старих мапа насталих у европским центрима од 16. до 19. века (Аугсбург, Амстердам, Париз, Нирнберг, Лондон, Оксфорд...); исцртане и исписане руком значајних картографа: А. Ортелијус, Г.К. Меркатор, Г. Боденер, П. Бертиус, Ј. Жамбоки, М. Зојтер. Чувамо и два примерка античке картографије из каснијих репродукција: мапе су израђене према подацима Птолемејеве *Географије* и Римска путна мапа *Tabula Peutingeriana*¹⁰.

Фонд визуелне грађе садржи преко 4.000 фотографија старог Београда, значајних догађаја и историјских личности које су обележиле живот града и исписале његову историју.

Специфичности библиотечке грађе Одељење старе и ретке књиге и књиге о Београду "условила" је посебност њених корисника и услуга које пружа. Како се у орманима овог Одељења чува и грађа, коју *Закон о старој и реткој*

¹⁰ *Београд над Дунавом: Према европским картографским изворима, XVI-XIX века: Библиотека града Београда, Картографска збирка Аћимовић, [уредник Љубица Ћоровић], Библиотека града Београда, 2008, стр. III*

*библиотечкој грађи Србије*¹¹ препознаје као културно добро од изузетног значаја и културно добро од великог значаја, и читаоци су, углавном високообразовани, научни истраживачи разноликог усмерења.

Популаризација фондова кроз културне програме, медијску презентацију и дигитализацију грађе (*dLibra*) су важни сегменти рада Одељења које на тај начин извршава радни задатак добијен још 1929. године, о коме читамо у *Петогодишњем извештају Библиотеке и Музеја Општине града Београда: од 1929. до 1934.* где се наводи:

*Културни програм намеће се Београду као заповест. Од успеха рада на овом пољу одвиси добрим делом сав његов напредак....тако се и на културном пољу мора уложити сав труд, и по потреби поднети и највеће материјалне жртве, да се и за најшире грађанске слојеве створи могућност сталног култивисања.*¹²

Изложбе у Завичајном одељењу БГБ

Библиотека 21. века срушила је своје зидове и користећи могућности информационих и дигиталних технологија добила је прилику да буде видљива у сваком делу на планети. То је отворило и пут ка бројнијој медијској присутности и у самој заједници, коју подробије упознаје са својим деловањем.

Завичајно одељење БГБ је присутно у медијима (штампа, радио, телевизија) увек када би представљало јавности своју културну делатност: изложбе, издаваштво, промоције књига. Културна делатност је морала бити тако високог квалитета да заједница зна да смо представили врхунске вредности наше културе и тако одговорили захтеву Хосеа Ортеге и Гасета који је указао да се *мисија библиотекара развија у директној*

¹¹ *Службени гласник РС* бр. 52/11

¹² *Петогодишњи извештају Библиотеке и Музеја Општине града Београда: од 1929.до 1934.* Београд, 1934; стр.8-10

пропорцији са значајем који имају књиге као друштвена неопходност.¹³

Изложбе су, уз издавачку делатност, најзначајнији сегмент културних програма Завичајног одељења Библиотеке града Београда и врло често су део већих београдских манифестација.¹⁴

Одељење старе и ретке књиге и књиге о Београду Библиотеке града Београда учествује редовно на неколико манифестација као што су *Дани Београда* (април), *Дани европске баштине* (септембар), пратећи пригодним програмима и тематским изложбама и друге значајне датуме из историје Београда и сâме Библиотеке.

1. Дани Београда¹⁵

Априла 2003. године одржани су први *Дани Београда* за које је припремљен текст о предаји кључева Београда кнезу Михаилу, 19. априла 1867. године.

Касније су биле изложбе¹⁶: *Мане Београда* (2004); 2005. године објављена је двотомна монографија *Улице и тргови Београда*, настале радом генерација библиотекара Завичајног одељења, следеће године (2006) промовисана је монографија библиофилске вредности светских размера, о барону Доксату фон Морезу: *Живот царског генерала и славног инжењера*

¹³ Рад Завичајног одељења пратили су РТС, Студио Б, Арт канал, ТВ Спектрум, ТВ Кошава, Данас, Политика (културни додатак), Вечерње новости...

¹⁴ У раду, због ограниченог простора, дајемо краћи приказ изложби Завичајног одељења БГБ

¹⁵ *Дани Београда* је манифестација која се сваке године одржава у Београду, од 16. до 19. априла; а повод њеног одржавања су значајни датуми у историји тог града – 16. и 19. април; дана 16. априла 878. године, у писму папе Јована VIII први пут се спомиње словенско име града Београда, а 19. априла 1867. године је, након симболичне предаје кључева града кнезу Михаилу Обреновићу, Београд поново постао српски град.

¹⁶ Изложбе Завичајног одељења увек су радили библиотекари тог одељења: најчешће Љубица Ћоровић, потом Лидија Тонтић, Марија Ивановић... тако да неће бити посебно навођени аутори сваке поменуте изложбе.

господина барона Доксата де Мореза погубљеног 20. марта 1738. у Београду уз опис појединих дешавања у тадашњем рату против Турака.

У наредним годинама *Дани Београда* били су обележени објављивањем значајних монографија које су откривале чувану грађу и наводимо две: 2008. године својеврсни албум најранијих картографских приказа Београда: *Београд над Дунавом: према европским изворима XVI–XIX века*; из катрографске збирке Аћимовић, а 2010. године репринт издања најстарије стране књиге из фонда старе и ретке књиге Библиотеке града Београда, штампане у Аугсбургу 1690. године, својеврсни водич кроз земље јужно од Дунава и Саве: *Hellas. Oder: Das Welt-Berueffene / Feste Griechen-Land*; тј. осавремењен наслов истицањем начина на који је описан Београд: *Отмени град, Грхишвајсенбург Алба Грека или Београд*.

Поводом *Дана Београда* културној јавности биле су представљене изложбе *Ноте посвећених Београду* (2015), затим *Век и по београдске илустроване штампе – Београдске илустроване новине 1866–2016* (2016); *Кључеви Белог града: Београд 1867. године* (2017) и 2018. године *Мезимац* Доситеја Обрадовића, у част два века од штампања прве српске књиге са ведутом Београда на насловној страни.

2. Дани европске баштине¹⁷

Обележавање *Дана европске баштине* Библиотека Града започела је 2005. године изложбом картографске збирке: *Стари континент на мапама Картографске збирке Библиотеке града Београда* (2005); а 2006. године изложбом фотографија и албума *Београд, породично стабло: Слике*

¹⁷ *Дани европске баштине* је културно-туристичка манифестација, део велике европске манифестације којом се сваког септембра представља наслеђе као заједничка баштина европских народа, промоција различитости културе, обичаја и традиције, а у Београду одржава се сваке године од 2002. године.

*породичног живота Београда XIX и XX века: Венчања, брачни живот, деџи свет; 2007. године изложбом старих и ретких књига, фотографија, оригиналних мапа Балканског полуострва и Београда XVIII и XIX века, са посебним освртом на дела српских путописаца, бродара и аласа: Београд на Дунаву. Каснијих година изложбама књига откривали смо како су престоницу описивали инострани путописци (Београд у XIX веку из дела страних путописаца), његово индустријско наслеђе, старе и традиционалне занате, са акцентом на кројачки занат (2015), летњиковац у Кошутњаку за слабуњаву децу (2016); 2017. године била је изложба књига и фотографија *Естаственица (наука о природи) у Београду 19. века*, а 2018. Године *Изложба каталога и промотивних материјала првих београдских изложби европског сликарства, одржаваних у Музеју кнеза Павла 1936/40. године.**

3. Дан прве београдске књиге

*Београдско четворојеванђеље*¹⁸ је посебна књига за културу српске престонице. То је прва књига штампана ћирилицом у Београду, објављена 4. августа 1552. године и као таква у култури Србије ужива статус културног добра од изузетног значаја.¹⁹

Сваког 4. августа књига се може видети било у оригиналу или репринт издању са одличном пропратном изложбеном грађом о овом благу.

¹⁸ *Београдско четворојеванђеље* штампано је на папиру, у фолио формату, крупним ћириличним словима на српскословенском књижевном језику, двобојном, црвено-црном штампом, са очигледном намером да буде репрезентативна литургијска књига

¹⁹ *Закон о старој и реткој библиотечкој грађи*, Службени гласник РС бр. 52/11

4. Изложбе у част пригодних датума и јубилеја

Завичајно одељење БГБ обележава и важне датуме наше културе и историје, као и јубилеје важних институција, стваралаца...

Један од најважнијих јубилеја биле је обележавање двеста година од ослобођења престонице које смо открили изложбом књига, мапа и портрета XIX века *Освојења Београда 1806/1807. године*.²⁰ Уз то је и 75 година издавачке делатности БГБ 2009. године протекло у знаку изложбе *Оснивање и прве године рада Библиотеке града Београда од 1929. до 1941. године*.

5. Изложбе посебних тема

Изложбе као сегмент културне делатности су морале бити тако високог квалитета да заједница зна да смо представили врхунске вредности наше културе руководећи се захтевом Цеси Шир да библиотекарски „треба да допринесу образовању и просвећивању одговорних грађана“.

Од маја 2006. до данас, као на филмској траци, Београђани су могли да гледају *Масонске симболе на старој српској књижи*, потом *Разгледнице у Србији 1895–1914* (2010); да одају почаст Марину Држићу и његовим (пет) вековима (2008), да се упознају са алијат-поемом у прози²¹ и лепотом занатске израде форзаца из књижних фондова Библиотеке града

²⁰ Одговор на питања: како је изгледао Београд крајем XVIII и почетком XIX века? Како су изгледали устаници? Ко је сведочио о овим догађајима? – да ли су изложене оригиналне мапе Балканског полуострва и Београда XVIII и XIX века, грађа из устаничких дана, објављивана у Будиму, Хамбургу, Бечу, Венецији, Новом Саду... и највише у слободном Београду, током XIX и у првим деценијама XX века.

²¹ *Halyartès, poete en prose*, по тексту Ефреме Микаела, илустрације сачинио Пол Жерве, настало је удруженим снагама великог броја сарадника, признатих уметника и занатлија с почетка XX века. Штампано је 1904. године у тиражу од само сто примерака, намењених члановима Дрштва уметничке књиге Ephriama Mikhaela Halyartes, док је у слободној продаји пуштено само десет примерака.

Београда (*Мустре и мрамор форзаца старе књиге* (2013), посвећена папирним елементима који сједињују књижни блок са предњим и задњим корицама); да откријемо читалачки укус друштва у време Велимира Валожиха²²; да отворимо још један албум успомена на Велик рат са изложбом: *Први светски рат у фотографијама и документима* (2012)²³; подсетимо на *Београдски октобар 1944* (2014); или да 2017. године испричамо причу *Краљевина Србија у Француској јавности током I светског рата*; као и да изложбом, посвећеној првом српском урбанисти, Емилијану Јосимовићу, представимо Јосимовићев оригинални план Београда у тренутку предаје кључева 1867. године; да на светло дана изнесемо изабране водиче кроз Београд, који илуструју разноврсност ове врсте публикација: *Београд – Изложба водича кроз Београд XX века* и откријемо, да између два светска рата Београд постајао све значајнија туристичка дестинација, и како је хватао корак са другим метрополама у послератном периоду, 1946–1970. године, до савременог доба.

Дигитализација – дигитална БГБ – дигитални читаоци: библиотека и читаоци 21. века

Ма колико се мењао и обогаћивао начин рада библиотеке она је увек „једна од жижних тачака заједнице“ у којој се спаја „хармоничан спој рационалности и снова“, како пише Горман у *Нашим непрелазним вредностима*, а завичајна збирка је

²² То су: 1832-1848 : Стерија *Роман без романа*; Тврдица и *Покондирена тиква*, поезија Лукијана Мушицког, Доситеј Обрадовић *Живот и прикљученија* и *Совјети здравога разума*, Његош *Пустинјак цетински*; *Луча Микрокозма* и *Горски вијенац*; Милован Видаковић *Усамљени јуноша* и *Велимир и Босиљка*; Џиво Гундулић *Осман*; Бранко Радичевић *Песме*; од страних писаца највише се читају: Данијел Дефо *Робинсон на својем острву*; Фридрих фон Шилер *Вилем Тел*.

²³ БГБ је са експонатима из својих фондова стала уз раме Централног музеја Оружаних снага Русије, државних архива Белорусије, Русије и Србије. Изложбу су отворили амбасадор Русије Александар Конузин и министар културе Предраг Марковић.

њена романтика у време када њену матичну установу глобализација претвара у својеврсни идеолошки императив, по мишљењу Соколова и Аранитовића, по којима постоји и Библиотечка митологија, јуче, данас, сутра.²⁴

Библиотеке као институције од изузетног значаја за чување људског знања у савременом добу добиле су и задатак да изграде и повежу системе научних, културних и образовних информација у глобалну информациону мрежу.

Дигитална библиотека будућностиније више везана за простор, она почиње да бива ентитет који постоји у субер простору и времену. Тада више и није важно где се физички налази оригинални документ, пошто је доступан у електронском облику,²⁵ а то значи да је дигитална библиотека ...колекција дигиталних објеката који укључују текст, видео и звук, заједно са методима приступа материјалу и могућностима његовог проналажења.²⁶

Дигитализација културне баштине је важан предуслов за њену афирмацију и презентацију кроз савремене технологије. Овим поступком се трансформише „класичан папирни формат у дигитални и омогућава старим и ретким књигама, покретним споменицима културе, и другим библиотечким јединицама да постану део велике виртуелне библиотеке, чиме се повећава употребљивост и доступност грађе, у смислу брзе претраге и оперативности у процесу њеног проучавања, а њен садржај чини доступним географски удаљеним корисницима. Овим поступком се, пре свега, чувају оригинални документи. Смештај дигиталних записа на веб-

²⁴ Александра Вранеш: *Дигитализација завичајних фондова у народним библиотекама*, Часопис *Глас библиотеке*, бр.14, 2007, Чачак: Градска библиотека *Владислав Петковић Дис*, стр. 5

²⁵ Весна Александровић: *Дигитализација грађе посебних фондова Народне библиотеке Србије*, *Гласник Народне библиотеке Србије*, бр.1; 2003; стр. 114

²⁶ Предавање Деборе Лин Вилеј, цитирано по тексту Весна Александровић: *Дигитализација грађе посебних фондова Народне библиотеке Србије*, *Гласник Народне библиотеке Србије*, бр.1; 2003; стр. 112

*страница... допринеће популаризацији културног добра града, региона, државе и нације.*²⁷

Процес дигитализације доприноси и ширењу спектра услуга и интерактивни приступ друштву, а све ово доприноси јачању сарадње и умрежавању установа културе, као и подизању нивоа услуга, узајамним пружањем информација корисницима и богаћењем фондова свих укључених установа.²⁸

Како су завичајни фондови у народним библиотекама чувари и репрезент културног и научног наслеђа једног региона, државе и једне нације, дигитализација је почела од њих.

*Огроман културолошки потенцијал, чија би целовитост, планско усмеравање ка дигитализацији, као облику заштите и промоције књижне, рукописне и некњижне грађе, омогућили формирање виртуелних завичајних библиотека.*²⁹

Дигитализацијом многе завичајне и посебне збирке, познате у уско стручним круговима, постале су видљиве и подстакле су интересовање за стару и ретку књигу и сваковрсну некњижну грађу, као и коришћење те грађе за различита културолошка и историографска истраживања. Тако су на пример, збирке разгледница, фотографија и плаката у завичајним фондовима раније већини корисника биле доступне углавном кроз изложбе, да би данас баш дигитализацијом био премошћен ограничени режим коришћења и овог дела библиотечког фонда.

²⁷ Блаженка Марковић: *Дигитализација библиотечке грађе завичајног збирке Градске библиотеке у Новом Саду*; зборник *Дигиталне колекције у библиотекама Србије*, Нови Сад, 2014, стр.71

²⁸ Блаженка Марковић: *Дигитализација библиотечке грађе завичајног збирке Градске библиотеке у Новом Саду*; зборник *Дигиталне колекције у библиотекама Србије*, Нови Сад, 2014, стр.71

²⁹ Александра Вранеш: *Дигитализација завичајних фондова у народним библиотекама*, Часопис *Глас библиотеке*, бр.14, 2007 Чачак: Градска библиотека *Владислав Петковић Дис*, стр. 5

*Презентација културног богатства кроз дигиталне колекције омогућила је и богатију међукултурну комуникацију, што је нарочито важно за представљање аутентичних и специфичних завичајних збирки*³⁰.

Избор грађе се врши на основу старости, реткости, аутентичности и потребе корисника, важно је да није већ дигитализована и да је то грађа која афирмише културу, стваралаштво и историју завичаја. Овакав начин презентације културне баштине реконструира традиционалне концепте времена и простора и отвара могућност глобалне комуникације и приближавање фондова библиотеке корисницима на свим меридианима упознајући их тако са различитим културним баштинама, што је довело до боље заштите и вредновања културне баштине, очувању културне разноликости, као и употребу културног садржаја у другим делатностима. Дигитализација културне баштине је предуслов за умрежавање националне културне баштине у глобалну.³¹ Формирање дигиталних колекција у савременим библиотекама постало је један од најважнијих праваца савременог библиотекарства, јер *дигиталне колекције у светским и европским мрежама културног садржаја на симболичан начин представљају цивилизацијско право на заједнички идентитет и историју*³².

Циљ дигитализације је физичка заштита грађе, ширем кругу корисника олакшан целодневни on-line приступ

³⁰ Славица Кривокућа; Марија Чупић: *Завичајне дигиталне колекције у народној библиотеци Стеван Сремац* Ниш, зборник *Дигиталне колекције у библиотекама Србије*, Нови Сад, 2014, стр. 219

³¹ Књиге, часописи, фотографије, рукописи, грађа која је у дотрајалом стању те се самим тим не може давати на коришћење, као и она чији се садржај због његове обимности не може лако претражити, подвргнути процесу дигитализације бивају ослобођени многих ограничења и постају доступни за употребу и изван зидова библиотеке.

³² Весна Микелић *Посвета XX века-Дигитална колекција посвета из библиотеке целина Јосипа Броза Тита*, зборник *Дигиталне колекције у библиотекама Србије*, Нови Сад, 2014, стр. 259

каталогу и дигитализованој грађи, претераживање изван зидова библиотеке, приступ целовитим информацијама о траженом садржају - *добивамо добру основу за будућу библиотеку без зидова, доступну свима и у свако доба*,³³ а то ће довести и стварању нових квалитетних садржаја и унапређењу квалитета пружених услуга, јер су начин и брзина дистрибуције информација увек биле изузетно значајни у раду са корисницима, пре свега у смислу доступности, без обзира на време и место.³⁴

Како по Закону о библиотечко-информационој делатности (2011), континуирани рад на дигитализацији библиотечко-информационе грађе и извора као дела културног наслеђа Србије постаје, осим као један од најважнијих праваца савременог библиотекарства, и законска обавеза, то њих генерише у институције од изузетног значаја за чување људског знања. Повезивањем система научних, културних и образовних информација у глобалну информациону мрежу друштво почиње да се усклађује у те нове оквире и национална култура прати развој глобални процес дигитализације.³⁵

³³ Весна Александровић: *Дигитализација грађе посебних фондова Народне библиотеке Србије*, Гласник Народне библиотеке Србије, бр.1; 2003; стр. 114

³⁴ Славица Кривокућа; Марија Чупић: *Завичајне дигиталне колекције у народној библиотеци Стеван Сремац* Ниш, зборник *Дигиталне колекције у библиотекама Србије*, Нови Сад, 2014, стр. 220

³⁵ Зато је дигитализација културне баштине је важан предуслов за њену афирмацију и презентацију кроз савремене технологије. Овим поступком се трансформише „класичан папирни формат у дигитални и омогућава старим и ретким књигама, покретним споменицима културе, и другим библиотечким јединицама да постану део велике виртуелне библиотеке, чиме се повећава употребљивост и доступност грађе, у смислу брзе претраге и оперативности у процесу њеног проучавања, а њен садржај чини доступним географски удаљеним корисницима...Овим поступком се, пре свега, чувају оригинални документи...цитирано: Блаженка Марковић: *Дигитализација библиотечке грађе завичајног збирке Градске библиотеке у Новом Саду*; зборник *Дигиталне колекције у библиотекама Србије*, Нови Сад, 2014, стр.71

Извештај о дигитализацији, који је дала IFLA 2000. године, дигитализација се врши по следећим критеријумима: историјска и културна вредност грађе, побољшање приступа, научни значај, смањење оштећења документа, заштита, размена и позајмица документа, уштеда простора, истраживање дигиталних технологија и комерцијални разлози.³⁶

Дигитална БГБ: *dLibra*

Нове технологије 21. века донеле су и нове корисничке приступе библиотечкој грађи, сада доступној и на Дигиталној Библиотеци града Београда³⁷. Ово је резултат пре свега високо диференцираних и променљивих потреба корисника, које диктирају постојање великог броја специфичних корисничких група.

Контекст пословања данас – динамично и глобализовано окружење, захтева креирање информација спајањем корисника и њима потребних података што сâмо пословање чини немериво сложенијим него што је то био случај у времену иза нас.³⁸

³⁶ Извештај је доступан на Интернет адреси http://www.unesco.org/webworld/mdm/survey_index_en.html

³⁷ (<http://dlibra.bgb.rs>).

³⁸ Јелена Д. Митровић, Јелена С. Андоновски, Адам Софронијевић: *Иновативне технологије у функцији развоја и промоције дигиталних збирки завичајне грађе: Microtask Platform и Yahoo Pipes*, Гласник Народне библиотеке Србије, 2010/2011, стр. 76-77 (Акцентовано је: креирање информација за малобројну групу корисника, са веома диференцираним потребама, спајањем тих корисника и њима потребних података у контексту дигиталних збирки завичајне грађе... уз услов да постоји свест корисника о постојању дигиталне збирке у којој је могуће лоцирати потребне податке од којих може настати информација... активна промоција дигиталне збирке, при чему ...се корисници обавештавају о постојању дигиталне збоирке, како би се повећала њена видљивост и коришћење.)

Посредством интернета фондови књижног и некњижног библиотечког материјала посвећеног Београду постају читљиви и видљиви широм планете. То је грађа која афирмише културу, стваралаштво и историју Града и задовољава препоруку IFLA из 2000. године.³⁹

Од 17. августа 2012. године до 15. фебруара 2019. дигитална библиотека Библиотеке града Београда имала је 1.733.269 дигиталних читалаца који су користили 683 публикација, од тога су 73 монографије, 516 серијских публикација, које имају могућност галеријског прегледа, листања страна, повећање и смањење текста. Омогућено је лако кретање, преузимање и штампање у екранској резолуцији (96 тпи).

Дигитализоване колекције Библиотеке града Београда, пребачене на Интернет (доступне on-line), прати и подршка електронске базе података (електронски каталог) у облику мета података, у којој се по више параметара може вршити претраживање базе података, укрштањем кључних речи и појмова.⁴⁰

Дигитализован материјал⁴¹ се чува на CD-овима и на серверу Библиотеке, у резолуцији од 300тпи (тачака по инчу)

³⁹ Извештај о дигитализацији, који је дала IFLA 2000. године: дигитализација се врши по следећим критеријумима: историјска и културна вредност грађе, побољшање приступа, научни значај, смањење оштећења документа, заштита, размена и позајмица документа, уштеда простора, истраживање дигиталних технологија и комерцијални разлози. Извештај је доступан на интернет адреси http://www.unesco.org/webworld/mdm/survey_index_en.html

⁴⁰ Поред основне претраге по кључној речи, омогућено је и претраживање по свим сегментима који улазе у опис једног дигитализованог објекта (по одређеним пољима, по колекцији, тагу, аутору, наслову, издавачу, месту, години издања и другим параметрима...) и помоћу филтера корисници могу да сузе приказ и по години издања, врсти грађе и сл.

⁴¹ За дигитализацију грађе користи се Adobe пакет, и то: за обраду фотографија Adobe Photoshop, за припрему и смештање појединачних страница у један целовит PDF се користи Adobe InDesign, за оптичко

и 96 тпи. Дигитализован материјал се чува у две копије и то на екстерним хард дисковима.

Дигитализована грађа смештена је у више колекција: Београд на Балкану; Светски рат 1914-1918; Београд у сећањима; Стари Београд; Новине и магацини...

Дигиталне збирке су бесплатне за коришћење и доступне су на интернет-адреси **dlibra.bgb.rs**. Текстови се могу претраживати уз помоћ OCR технологије⁴².

Поред основне претраге по кључној речи, омогућено је и претраживање по свим сегментима који улазе у опис једног дигитализованог објекта (по одређеним пољима, по колекцији, тагу...) и помоћу филтера корисници могу да сузе приказ и по години издања, врсти грађе и слично.

Дигитализацијом својих збирки Завичајно одељење добија нову улогу и значај, могућност да прошири обим и број корисника и да на „најбољи могући начин повезује класично и дигитално, прошлост и будућност.“⁴³ Мост између векова обухвата период од 1552. године, када је штампана прва књига у Београду (*Београдско четворојеванђеље*, сада доступно и преко Дигиталне БГБ)⁴⁴, па све до савремених дана али и до будућности на пољу истраживања грађе о нашем граду. У времену које долази, сва је прилика да ћемо у већој мери бити усмеравани ка дигиталним изворима, што већ сада вишеструко умножава број корисника библиотечког блага

препознавање текста и сам приказ дигитализоване грађе Adobe Acrobat Reader.

⁴² OCR = Optical Characters Recognition је оптичко препознавање знакова које је отежано или немогуће код специфичних ћириличких фонтова

⁴³ Дејан Вукићевић: *Нова улога, значај и могућности завичајних фондова у ери интернета и дигитализација грађе*, *Култура*, бр. 129, 2010, стр.147

⁴⁴ О важности дигитализације културног наслеђа не говори само Закон о библиотечко-информационој делатности из 2011., који је препознаје као делатност коју су библиотеке обавезне да обављају, већ и податак да је Савет Европске уније 2008. године (дигитализацију културне баштине) ставио на листу приоритета у области културе, јер су користи вишеструке: демократизација приступа културним садржајима, развој информационог друштва и заједнице знања

које сакупљамо и чувамо деценијама у Библиотеци града Београда. Пошто се „дигитална информација не може похабати, поцепати или украсти, што је случај са физичком грађом,⁴⁵ демократичност у коришћењу, доступност удаљеним групама корисника, вишеструки приступ и коришћење ових садржаја за потребе образовног процеса“⁴⁶ омогућава тражење, примање и давање информација и идејау било ком облику и без ограничења.

Дигитализацијом грађе Библиотека града Београда, као и велик број библиотека у Србији, улази у процес трансформације који ће је осавременити, оживети и учврстити повезаност са корисницима и другим библиотекама и установама културе; отвориће се врата новим корисницима и изван граница наше земље и тиме створити могућност комуникације са најновијим могућностима које пружа савремено друштво дигитално доба и тако *постати део Новог света*.⁴⁷

Закључак

Оснивајући Библиотеку и Музеј Општине града Београда наше претке водила је свест о значају коју ове културне институције имају за Србију и српски народ.

Те мисли нису произвољне, оне су..долазиле као резултат дубоког познавања прилика,..искрене и занешене љубави према Београду који је, у доба кад су у другим градовима постојале огромне галерије, музеји, дивне и поносне

⁴⁵ Дејан Вукићевић: *Нова улога, значај и могућности завичајних фондова у ери интернета и дигитализација грађе*, *Култура*, бр. 129, 2010, стр.121

⁴⁶ Снежана Ненезић: *Дигитализација завичајне збирке у Народној библиотеци Крушевац*, *Гласник НБС*, 2010/2011, стр.106

⁴⁷ Весна Александровић: *Дигитализација грађе посебних фондова Народне библиотеке Србије*, *Гласник Народне библиотеке Србије*, бр.1; 2003; стр. 118

библиотеке, тек рушио окове, који су га дотад спутавали у његовом полету.⁴⁸

И ма како библиотеке изгледале у будућим вековима, без обзира да ли ће имати више корисника или читалаца, међу њиховим виртуелним и оним другим зидовима, одзвањаће речи великог америчког научника, антрополога Џозефа Кембела: “Затворите се у собу и читајте, само читајте. Али, читајте праве књиге, оне које су написали прави људи. Ваш дух ће се узнети до нивоа духа којим су оне прожете и Ви ћете осетити како у Вама непрестано тиња неко фино, лагано усхићење. Овакво поимање живота може да се прошири на сав Ваш живот. Кад откријете аутора који Вас је заиста завео, прочитајте тада све што је он написао. Немојте рећи: О, желим да сазнам шта је тај и тај урадио. Једноставно, прочитајте оно што тај - један аутор може да Вам пружи! После тога можете прећи на читање онога што је он читао. И – свет ће почети да Вам се отвара на начин саобразан одређеном становишту...”

Литература

1. Анђелковић, Мирјана: *Доступност библиотечког материјала завичајних збирки у матичним народним библиотекама у Библиоотекарство- традиција и промене: XIII скупштина Савеза друштава библиотечких радника Југославије, Аранђеловац, мај 1990*; Београд: Савез друштава библиотечких радника Југославије, 1990
2. Александровић, Весна: *Дигитализација грађе посебних фондова Народне библиотеке Србије, Гласник Народне библиотеке Србије*, бр.1; Београд, 2003
3. *Београд над Дунавом [Картографска грађа] : према европским картографским изворима XVI - XIX века = Belgrade above the Danube : According European Cartograph Sources Between XVI and XIX Century*, Београд : Библиотека града Београда, 2008

⁴⁸ [1929. до 1934. Петогодишњи извештај Библиотеке и Музеја Општине града Београда]. <http://dlibra.bgb.rs/dlibra/pubindex?dirids=7>, стр. /8/ (преузето 05.10.2016)

4. Библиотека града Београда: 1931/2002[водич]; Београд: Чигоја штампа, 2002
5. Вранеш, Александра: *Дигитализација завичајних фондова у народним библиотекама*, Часопис Глас библиотеке, бр.14, 2007, Чачак
6. Вукићевић, Дејан: *Нова улога, значај и могућности завичајних фондова у ери интернета и дигитализација грађе*, Култура, бр. 129, Београд, 2010
7. *ЖИВОТ царског генерала и славног инжењера господина барона Доксата де Мореза погубљеног марта 1738. у Београду уз опис појединих дешавања у тадашњем рату против Турака*, Београд : Библиотека града Београда, 2006
8. Закон о старој и реткој библиотечкој грађи, Службени гласник РС, бр.52/11
9. Закон о библиотечко-информационој делатности, Службени гласник РС, бр.52/11
10. IFLA, Етички кодекс, (на српском): http://www.nb.rs/view_file.php?file_id=3330
11. Кривокућа, Славица; Чупић, Марија: *Завичајне дигиталне колекције у народној библиотеци Стеван Сремац Ниш*, зборник *Дигиталне колекције у библиотекама Србије*, Нови Сад, 2014
12. Марковић, Блаженка: *Дигитализација библиотечке грађе завичајног збирке Градске библиотеке у Новом Саду*; зборник *Дигиталне колекције у библиотекама Србије*, Нови Сад, 2014
13. Микелић, Весна *Посвета XX века-Дигитална колекција посвета из библиотеке целина Јосипа Броза Тита*, зборник *Дигиталне колекције у библиотекама Србије*, Нови Сад, 2014
14. Митровић, Јелена Д., Андоновски, Јелена С., Софронијевић, Адам: *Иновативне технологије у функцији развоја и промоције дигиталних збирки завичајне грађе: Microtask Platform и Yahoo Pipes*, Гласник Народне библиотеке Србије 2010/2011
15. *Отмени град: Грихшивајсенбург, Алба Грека или Београд*, Београд : Библиотека града Београда, 2010
16. Ненезић, Снежана: *Дигитализација завичајне збирке у Народној библиотеци Крушевац*, Гласник НБС, 2010/2011
17. *Петогодишњи извештају Библиотеке и Музеја Општине града Београда: од 1929. до 1934.*, Београд, 1934
18. *Preporuke komisije Evropske unije o digitalizaciji online dostupnosti kulturnih dobara i digitalnoj zaštiti* 24. Avgust 2006. 585/EC, Гласник НБС, бр.1, 2006.

19. *Улице и тргови Београда. 1 : А-М* , Београд : Библиотека града Београда, 2004
20. *Улице и тргови Београда. 2 : Н-Ш* , Београд : Библиотека града Београда, 2005

LOCAL HISTORY DEPARTMENT OF BELGRADE CITY LIBRARY

Abstract: Fund of Old and Rare Books and Books on Belgrade - The Local History Department of the Belgrade City Library since 1929, collects, preserves and makes use of a book and non-library collection of library material dedicated to the Serbian capital.

The activities of librarians at the BGB Local History Department include, among other things, programs such as exhibitions and promotions of books of native topics, then publishing activity, as well as permanent media presentation of the material.

New technologies of the 21st century brought new approaches to customer Library Holdings, is now available on the Digital City Library. Through the Internet and library funds non-book library materials dedicated to Belgrade becoming legible and visible across the globe. In time to come, there is every possibility that we will increasingly be routed to digital resources, which are already multiple multiplies the number of users of library treasures that collect and store for decades in the City Library.

Key words: Local History Department BGB, BGB showrooms Local History Department Local History Department readers- digital BGB.
